

LA SOSTENIBILITAT DEL CATALÀ EN LA RECERCA A LA UNIVERSITAT CATALANA “INTERNACIONAL”: UN ESTUDI DE CAS

Helena Torres-Purroy*

Sònia Mas-Alcolea**

Resum

La mobilitat universitària és una acció central en l'estratègia d'internacionalització de moltes universitats a Europa. També a Catalunya, les universitats estan cada cop més interpel·lades per complir els requisits de la internacionalització, cosa que suposa una pressió per facilitar intercanvis –de persones i comunicatius– transnacionals. Les investigacions sobre l'impacte que això té en l'ús lingüístic en la recerca universitària són molt escasses. A més, la majoria dels estudis existents se centren en la comunicació científica formal, com ara publicacions i altres divulgacions acadèmiques. Tot i que la recerca és un àmbit clau per a les universitats, ja que és sovint presa com a mesura de qualitat i competitivitat de la institució, els documents oficials de política lingüística de les universitats catalanes fan poca referència als usos lingüístics en recerca, o s'hi refereixen de manera superficial. En aquest estudi de cas mostrem com dos grups de recerca situats en una universitat catalana afronten la internacionalització de la recerca pel que fa a la seva política lingüística: gestió lingüística, pràctiques lingüístiques i creences sobre la llengua.

Paraules clau: política lingüística; recerca; universitat; internacionalització; mobilitat; català.

THE SUSTAINABILITY OF CATALAN IN RESEARCH AT THE “INTERNATIONAL” CATALAN UNIVERSITY: A CASE STUDY

Abstract

Mobility between universities is a central action in the internationalisation strategy of many universities in Europe. Universities in Catalonia are also increasingly challenged to meet the requirements of internationalisation, which puts pressure on them to facilitate transnational exchanges of people as well as communication exchanges. Studies on the impact that this has on language use in university research are very scarce. In addition, most existing studies focus on formal scientific communication, such as publications and other academic dissemination. Although research is a key area for universities, as it is often taken as a measure of the quality and competitiveness of the institution, the official language policy documents of Catalan universities make little reference to linguistic use in research, or refer to it superficially. In this case study, we show how two research groups located in a Catalan university face the internationalisation of research in terms of their language policy: language management, language practices and beliefs about language.

Keywords: language policy; research; university; internationalisation; mobility; Catalan.

---

* Helena Torres-Purroy, professora associada al Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la Universitat de Lleida. helena.torres@udl.cat.

** Sònia Mas-Alcolea, professora associada al Departament de Filologia Anglesa de la Universitat de Lleida. sonia.mas@udl.cat.

Recepció de l'article: 02.01.2024. Avaluacions cegues 01.02.2024 i 11.02.2024. Acceptació de la versió final: 19.03.2024.

Citació recomanada: Torres-Purroy, Helena, i Mas-Alcolea, Sònia. (2024). La sostenibilitat del català en la recerca a la universitat catalana “internacional”: un estudi de cas. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 81, 69-87. <https://doi.org/10.58992/rld.i81.2024.4180>

Sumari

- 1 Les polítiques d'internacionalització de les universitats europees
- 2 Les polítiques lingüístiques en la recerca de les universitats catalanes
- 3 Els usos lingüístics en la recerca universitària
- 4 Context de recerca (ecosistema lingüístic local oficial)
- 5 Metodologia de la recerca
  - 5.1 Els dos casos estudiats
  - 5.2 Recollida i anàlisi de dades
- 6 Resultats: com responen els dos grups de recerca estudiats a la internacionalització de la universitat i de la recerca
- 7 Estratègies comunicatives i oportunitats per al català en la recerca internacional d'excel·lència
- 8 Conclusions: la sostenibilitat del català (i de les llengües minoritzades) en el context d'internacionalització de la universitat
- 9 Referències

1 Les polítiques d'internacionalització de les universitats europees

La mobilitat universitària, mitjançant programes com el popular programa Erasmus+, és una acció central en l'estratègia d'internacionalització de moltes universitats a Europa. Juntament amb aquesta, accions com ara l'increment de l'oferta d'assignatures i titulacions senceres impartides en anglès s'han fet populars. Les implicacions que això té per al context lingüístic universitari al nivell de graus i postgraus s'han investigat (p. ex., Mortensen, 2014; Henriksen et al., 2018), també en l'àmbit català (p. ex., Armengol et al., 2013; Gallego-Balsà, 2014; Soler i Gallego-Balsà, 2019; Trenchs-Parera, 2019). No obstant, són pocs els estudis que han abordat l'impacte de les estratègies d'internacionalització de la universitat en l'àmbit de la recerca universitària.

Aquest àmbit és clau per a les universitats. L'èxit de la recerca és sovint pres com a mesura de qualitat de la universitat, així com de la salut de les institucions d'educació superior europees. Més concretament, els esquemes de classificació internacional (rànkings), la formació en recerca que s'ofereix i l'impacte de la publicació dels resultats de recerca s'han convertit en mesures importants de la competitivitat i la qualitat de les institucions d'educació superior. Aquest darrer aspecte es refereix a les publicacions científiques en revistes d'alt impacte amb abast internacional (Reichert, 2009), que són escrites majoritàriament en anglès (Englander i Uzuner-Smith, 2013).

A més, per tal de millorar la competitivitat de la recerca feta a Europa, la Unió Europea (UE) s'ha proposat estimular la cooperació entre institucions científiques i tecnològiques mitjançant diverses mesures. L'Espai Europeu de Recerca (EER), definit per la Comissió Europea com "[un] espai europeu de lliure circulació d'investigadors, coneixements i tecnologia" [traducció pròpia] i "[un] espai unificat, obert al món, basat en el mercat interior" [traducció pròpia] (CE, 2016, p. 3), és una política de la UE que té l'objectiu de promoure la interconnexió dels sistemes nacionals de recerca dins d'Europa i un "mercat" europeu per a investigadores i investigadors. La interlocució entre centres universitaris i d'investigació de diferents països europeus (és a dir, entre investigadores i investigadors amb diferents perfils lingüístics) és, per tant, incentivada. I és d'esperar que aquests interlocutors necessitin trobar codis comuns per a la intercomprensió.

Pel que fa a les llengües i la universitat, alguns documents oficials de la UE fan referència a "una Europa del coneixement", al "respecte a la diversitat de cultures, llengües, sistemes educatius nacionals" o a "la construcció de la societat del coneixement de la UE" [traducció pròpia] (per exemple, la Declaració de Bolonya de 1999 i l'Estratègia de Lisboa de 2000). Però no s'hi especifica com s'ha d'aplicar aquest respecte, quin rol han de tenir les llengües en la societat del coneixement o en quina o quines llengües s'ha de comunicar l'Europa del coneixement. En la pràctica, una tendència generalitzada a Europa és el canvi de la llengua vehicular de moltes assignatures universitàries, de les llengües locals a l'anglès. Això genera controvèrsies i dilemes amb relació a la protecció i a la promoció de la cultura local i a les llengües (Kerklaan et al., 2008). També a Catalunya les universitats estan cada cop més interpel·lades per complir els requisits de la internacionalització. I això suposa una pressió per facilitar intercanvis –de persones i comunicatius– transnacionals.

La incidència del mandat d'internacionalització en la universitat catalana es veu clarament reflectida al *Pla de projecció internacional de les universitats públiques catalanes*, establert per l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP, 2010, 2017). En la seva versió per al període 2010-2015, per exemple, inclou eixos com ara: "projectar i consolidar internacionalment el sistema públic d'educació superior català" (p. 22), "incorporar una dimensió internacional en tots els àmbits universitaris i formar els universitaris per pensar i viure en un context internacional" (p. 22) i "consolidar la col·laboració interuniversitària en l'àmbit de les relacions internacionals per al benefici de cada universitat i del conjunt del sistema universitari públic" (p. 22). En el període 2017-2020, inclou objectius com ara "incorporar una dimensió global en tots els àmbits universitaris" (p. 7), que conté l'estratègia de "promocionar una oferta acadèmica de qualitat i atractiva internacionalment" (p. 7), consistent en el fet de projectar internacionalment titulacions –inclosos els programes de doctorat–, millorar la visibilitat dels programes impartits en anglès i dels oferts conjuntament amb universitats estrangeres i adaptar els continguts dels estudis als Objectius de Desenvolupament Sostenible.

2 Les polítiques lingüístiques en la recerca de les universitats catalanes

Catalunya disposa de set universitats públiques: la Universitat de Barcelona (UB), la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), la Universitat Pompeu Fabra (UPF), la Universitat de Girona (UdG), la Universitat de Lleida (UdL) i la Universitat Rovira i Virgili (URV), com també d'una universitat privada que ofereix servei públic, la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Les set universitats públiques compten amb un total aproximat de 150.506 estudiants (Idescat, 2023a), 18.340 professors com a personal docent i investigador (Idescat, 2023b) i 928 grups de recerca consolidats (CSUC, 2024). Pel que fa a l'ús lingüístic, les institucions citades l'han definit en plans de polítiques lingüístiques i plans estratègics d'internacionalització, que aborden el dilema de donar suport a la llengua o llengües locals i alhora abraçar el multilingüisme i, especialment, la llengua internacional per excel·lència: l'anglès (Armengol et al., 2013; Cots, 2008; Cots et al., 2013; Gallego-Balsà et al., 2022; Trenchs-Parera, 2019).

A Catalunya, les polítiques d'internacionalització universitària estan regulades per la Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya. L'objectiu principal d'aquesta llei és "contribuir a la construcció d'un sistema universitari profundament universalista i, en particular, europeista".¹ Pel que fa a la internacionalització, la mobilitat i la llengua, la Llei dicta, al seu preàmbul:

La internacionalització i la mobilitat han d'ésser compatibles amb el manteniment de la presència de les característiques culturals de Catalunya a la universitat i, en particular, de la llengua pròpia, que és també la llengua pròpia de les universitats catalanes. Tota llengua de cultura necessita ésser viva i forta a l'ensenyament superior [...].²

Això és conforme amb un dels "objectius del sistema universitari català", tal com estableix la Llei, és a dir, "la incorporació de la llengua catalana a tots els àmbits del coneixement i la contribució al procés de normalització de l'ús científic, cultural i social del català".³ No obstant, les universitats catalanes tenen autonomia pel que fa a la seva política lingüística (és a dir, a l'ús lingüístic en la comunicació oficial interna i externa). Com hem dit, aquesta es regula mitjançant documents individuals de cada institució.

Segons l'última gran enquesta d'usos lingüístics a Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2019), el català és la llengua habitual de comunicació del 36,1 % de la població; el castellà, del 48,6 %; ambdues llengües, del 7,4 %, i altres llengües, de la resta de la població catalana. L'aranès no arriba al 0,1 % de la població. A les universitats catalanes, el català és la llengua més emprada. La majoria d'assignatures de les universitats públiques catalanes s'ofereixen en aquesta llengua. Per exemple, el curs 2020-2021, als graus universitaris el 73,9 % d'assignatures presencials es van impartir en català, el 23,1 % en castellà i el 21,2 % en terceres llengües, principalment en anglès. L'oferta en català decreix als màsters universitaris, que cerquen un públic més internacional. En aquests hi trobem el 38,2 % d'assignatures presencials ofertes en català, el 36,5 % en castellà i el 33,1 % en una tercera llengua. Finalment, en l'àmbit de la recerca, que és el focus del nostre estudi, es coneix que les tesis doctorals llegides en català el curs 2020-2021 representen tan sols un 12,2 % del total, mentre que el 48 % van ser llegides en anglès (Generalitat de Catalunya, 2022). Això s'explica principalment per l'alta incidència de doctorands que provenen de fora del sistema universitari català, però també per distincions com el "doctorat internacional" o la "menció europea", que impliquen que una part de la tesi doctoral, almenys el resum i les conclusions, estigui redactada i sigui defensada en una de les llengües oficials de la Unió Europea diferent de les llengües oficials o cooficials de l'Estat espanyol. No tenim dades oficials dels usos lingüístics en altres àmbits de la recerca universitària.

L'ús i la protecció del català són una preocupació en aquestes institucions, però qualsevol estudiant o ciutadà té dret a utilitzar qualsevol de les llengües oficials de Catalunya (català, castellà o aranès). I l'anglès s'està introduint cada cop més com a tercera llengua en el model "multilingüe" de les universitats catalanes (Soler i Gallego-Balsà, 2019). El juny del 2022, el Departament de Recerca i Universitats del govern de Catalunya va presentar el *Pla d'enfortiment de la llengua catalana en el sistema universitari i de recerca de Catalunya*, promogut per molts agents relacionats amb el sistema universitari català i amb la protecció de la llengua, en el

1 Catalunya. Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya (DOGC, núm. 3826, 20.02.2003, p. 3326).

2 Catalunya. Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya (DOGC, núm. 3826, 20.02.2003, p. 3327).

3 Catalunya. Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya (DOGC, núm. 3826, 20.02.2003, p. 3328).

qual s'estableixen objectius, prioritats i eixos d'actuació per millorar l'ús del català a la universitat (Generalitat de Catalunya, 2022). Entre les prioritats fixades al pla, i amb relació a la recerca, hi trobem: "fer plenament efectiu l'ús del català [...]", "garantir els drets lingüístics [...] de tota la comunitat universitària i de recerca", "millorar les competències lingüístiques en català de l'estudiantat, [...] els investigadors i les investigadores [...]" i "incrementar i impulsar l'ús del català en la recerca, la transferència del coneixement i la divulgació en català, i el conreu del català científic".

En l'àmbit individual de cada universitat, veiem línies comunes als plans de política lingüística de les universitats públiques catalanes, com són el compromís amb la llengua catalana i l'aposta per la promoció de les terceres llengües, especialment de l'anglès (p. ex., Universitat de Girona, 2022-2026; Universitat Politècnica de Catalunya, 2022-2025). De fet, la Xarxa Vives, a la qual pertanyen totes les universitats públiques catalanes, estableix en el seu *Pla de política lingüística* (2019) que les universitats que hi pertanyen han de "fomentar la recerca en català en totes les àrees, especialment en les més proclius", "fomentar la difusió del coneixement i de la tecnologia en català", "procurar el reconeixement adequat de les publicacions científiques en català en els processos de selecció i promoció del professorat", mentre que alhora volen fomentar el multilingüisme, amb accions com ara la "millora de les competències lingüístiques de l'alumnat, del PAS [personal d'administració i serveis] i del PDI [personal docent i investigador]" en terceres llengües.

En aquesta línia, la majoria d'universitats públiques catalanes defineixen el català com la seva "llengua pròpia" (p. ex., Universitat de Barcelona, 2003; Universitat de Lleida, 2003; Universitat de Girona, 2024) i declaren la seva voluntat de promoure'n l'ús normal en tots els àmbits acadèmics i científics. Alhora, no obstant, no renuncien a reconèixer la importància de l'ús del castellà i de l'anglès com a llengües que faciliten la captació de talent internacional (p. ex., Universitat Oberta de Catalunya, s.d.; Universitat Politècnica de Catalunya, 2022), i reconeixen l'anglès com la llengua franca de la comunitat acadèmica internacional (p. ex., Universitat Autònoma de Barcelona, 2008; Universitat de Lleida, 2013). Aquests documents de política lingüística tot sovint assenyalen la importància de la internacionalització de la universitat, que vinculen amb la promoció del multilingüisme (p. ex., Universitat Rovira i Virgili, 2023; Universitat Autònoma de Barcelona, 2008).

Quant a la recerca, trobem un esment especial del català a Universitat de Barcelona (2022), que recull l'objectiu de "promoure el català en la recerca" mitjançant mesures com ara "impulsar l'elaboració de tesis doctorals en llengua catalana", "donar suport a les publicacions sobre recerca, transferència de coneixement o divulgació en català" i "donar visibilitat a la recerca i a la divulgació científica en llengua catalana", i a Universitat Rovira i Virgili (2023), que fixa l'objectiu d'"augmentar l'ús del català" en la recerca, en la transferència de coneixement i en la divulgació científica. Concretament, menciona ajuts i activitats de promoció de la recerca i la transferència de coneixement en català, i premis per tesis escrites en català. No obstant, els altres documents de política lingüística de les universitats públiques catalanes sovint posen al mateix nivell totes les llengües, per exemple, assenyalant l'objectiu d'augmentar la recerca publicada tant en anglès com en català, en castellà i en altres llengües (Universitat de Girona, 2022). L'anglès hi sol tenir un esment especial, com a Universitat Oberta de Catalunya (s.d.), que el considera "imprescindible per assolir els objectius d'internacionalització i d'excel·lència" de la UOC, i declara la voluntat de promoure'n l'ús en la recerca i en la seva difusió, "mantenint l'ús del català i l'espanyol per a la difusió de la recerca en contextos més específics".

També els documents d'internacionalització de les universitats fan referència a mesures relacionades amb l'ús lingüístic, com ara Universitat Pompeu Fabra (2021), que esmenta la voluntat de desenvolupar accions d'acollida lingüística per al personal estranger com ara cursos de català i castellà, o Universitat Politècnica de Catalunya (2023), que especifica que "cal facilitar al màxim la vida a la comunitat internacional i alhora incrementar les seves oportunitats de ser exposats al català" i així mateix reclama que cal "introduir l'anglès a la vida quotidiana de la institució, adaptant la comunicació i la documentació oficial rellevant a l'anglès" i "donar suport a la millora dels usos orals i escrits en anglès dels diferents àmbits (docència, recerca, institucional i administració)".

Així doncs, a banda de la gestió lingüística oficial i explícita, factors rellevants que condicionen l'ús del català a la recerca universitària són la promoció del compromís europeu i internacional de les investigadores i els investigadors –també a través de congressos internacionals i projectes de recerca transnacionals– i el sistema de

qualificació de les investigadores i els investigadors a Espanya, que es basa principalment en factors d'impacte de l'índex de citacions, la qual cosa afavoreix novament la recerca escrita en anglès (Kancewicz-Hoffman i Pölönen, 2020; Kulczycki et al., 2020). El nombre de tesis doctorals redactades en català a Catalunya està en constant reducció, malgrat la línia de suport econòmic de la Generalitat per a aquest tipus de treballs, mentre que les escrites en castellà es mantenen estables i les redactades en anglès augmenten (Massaguer-Comes et al., 2021; Pons Parera, 2015). El govern català també dona suport a algunes publicacions científiques catalanes, i les universitats catalanes donen suport a les publicacions escrites en aquesta llengua mitjançant els seus propis serveis editorials. Malgrat això, les editorials privades afavoreixen les obres escrites en castellà, a la recerca de mercats més amplis d'Espanya i Amèrica Llatina (Pons Parera, 2015).

3 Els usos lingüístics en la recerca universitària

Com ja hem apuntat, les investigacions sobre l'ús lingüístic en l'àmbit de la recerca universitària són molt escasses. A més, la majoria dels estudis existents se centren en la comunicació científica formal, com ara publicacions i altres divulgacions acadèmiques (p. ex., Calaresu, 2011; López-Navarro et al., 2015), i sovint en textos escrits. Pel que fa a l'ús de la llengua a la ciència, s'ha assenyalat l'anglès com la llengua predominant a tot el món, fet que ha generat preocupació per la manca d'ús d'altres llengües (p. ex., Ammon, 2001; Dubova et al., 2020).

Sí que trobem, no obstant, molts treballs que mostren l'ús predominant de l'anglès per a la publicació científica (Ferguson, 2007; Tardy, 2004; Wood, 2001). Aquests estudis suggereixen que les raons per les quals investigadores i investigadors que no tenen l'anglès com a primera llengua l'empren en les seves publicacions són el prestigi que l'anglès confereix a la seva recerca i la voluntat d'arribar a un públic internacional, i, per tant, més ampli (Englander, 2009). A més, en aquest sentit, s'han trobat diferències entre diversos àmbits científics i entre països. Les ciències naturals tendeixen a ser més anglòfones, mentre que les ciències socials i les humanitats tendeixen a ser més multilingües; així mateix, la recerca procedent dels països de l'Europa occidental i nòrdica es publica més en anglès que la de l'Europa central i oriental (Medgyes i Kaplan, 1992; Ochsner et al., 2020). Kancewicz-Hoffman i Pölönen (2020) assenyalen tres causes d'aquestes diferències: la tradició acadèmica, la mida de la comunitat científica local i els criteris d'avaluació científica i d'assignació de finançament.

Aquesta situació de domini de l'anglès en la ciència ha generat preocupació quant a la vulneració dels drets lingüístics d'investigadores i investigadors no angloparlants, per la desigualtat d'oportunitats enfront d'investigadores i investigadors que tenen l'anglès com a primera llengua i per la possible desaparició d'altres llengües en la ciència (Ammon, 2001) i la consegüent manca de desenvolupament científic de llengües diferents de l'anglès (Gunnarsson, 2001).

Entre els pocs estudis que han analitzat l'ús lingüístic en recerca més enllà de les publicacions trobem el de Mondada (2005). Aquest estudi analitza interaccions concretes entre investigadores i investigadors que treballen a Europa, en diversos tipus de grups de recerca i en àmbits diversos. Contràriament al que es podria esperar, l'estudi conclou que l'ús de l'anglès com a llengua franca no és ni l'única estratègia que adopten aquestes científiques i científics ni tampoc la més estesa. En el si d'aquests grups de recerca, s'hi empren diverses llengües, fins i tot dins d'una mateixa situació comunicativa. La comunicació s'adapta així a les circumstàncies locals de cada interacció.

També Melo-Pfeifer (2020) testimonia pràctiques multilingües complexes d'investigadores i investigadors. L'elecció lingüística de les persones participants en el seu estudi depenia de factors com ara el repertori lingüístic de cada individu (considerant també la seva competència lingüística), les seves intencions, el seu públic objectiu, el seu camp de recerca, les seves ideologies lingüístiques i les seves creences sobre els avantatges d'utilitzar cada llengua. Cal tenir en compte el fet que les persones participants de Melo-Pfeifer (2020) eren formadores i formadors de docents de llengua i tenien coneixement d'almenys una llengua romànica. Aquesta investigació suggereix que "la producció de ciència és més plurilingüe que la difusió dels seus resultats" [traducció pròpia] (Melo-Pfeifer, 2020, p. 309). Però cal més investigació sobre les especificitats d'aquest multilingüisme i els factors que hi intervenen.

En el context català, Vila et al. (2012) exploren les pràctiques lingüístiques en un centre de recerca universitari català: el Parc Científic de Barcelona. L'estudi conclou que (a) el castellà i el català són predominants dins del parc científic; (b) les pràctiques plurilingües (castellà, català, anglès) són habituals; (c) aquestes llengües tenen usos lleugerament diferents: el català, per a la comunicació interna, la comunicació institucional i les transaccions administratives i la comunicació externa amb els autòctons; l'anglès, com a llengua internacional per a la comunicació externa dins l'àmbit científic, i el castellà té un ús híbrid, de manera que comparteix alguns trets amb cadascuna de les altres dues llengües (s'utilitza per a algunes comunicacions externes, sobretot dins de l'Estat espanyol, i per a comunicacions internes, sobretot amb investigadors i investigadores estrangers, que tendeixen a aprendre castellà probablement per l'escassa presència de l'anglès a la societat catalana), i (d) l'anglès és la llengua franca preminent als congressos, fins i tot als nacionals, i als articles científics.

Per entendre millor els usos lingüístics en recerca, atès que hi ha diversos punts en comú, podríem també tenir en compte estudis sobre usos lingüístics al lloc de treball, i més concretament en organitzacions internacionals. Els paral·lelismes amb el fenomen que tractem aquí són el focus en un entorn laboral i l'exploració d'un context sociolingüístic ambigu, en el qual xoquen dos tipus de polítiques: les que afavoreixen l'ús i la protecció de les llengües locals i les que fomenten l'ús de llengües franques, especialment de l'anglès. Sovint s'ha assenyalat l'anglès com la principal llengua per defecte als negocis internacionals (Angouri, 2013; Angouri i Miglbauer, 2014). Però no és necessàriament l'única llengua utilitzada al lloc de treball. En el context espanyol, Van der Worp et al. (2017) van detectar que la internacionalització de les corporacions basques va comportar un augment de l'ús de l'anglès per a la comunicació externa, mentre que es van trobar solucions *ad hoc* per a altres llengües, degut a la manca de polítiques específiques en aquest sentit. Aquesta circumstància va provocar la prevalença del castellà i l'ús restringit del basc en la comunicació interna de l'organització estudiada.

L'estudi que exposem aquí pretén contribuir a l'escassa recerca existent sobre els usos lingüístics en recerca universitària. El que mostrarem són resultats d'una investigació qualitativa, de base etnogràfica, en la qual s'han comparat dos casos. La pregunta de recerca que guia el nostre estudi és la següent: com responen els grups de recerca establerts a Catalunya pel que fa als seus usos lingüístics a la creixent demanda d'internacionalització de les universitats, i especialment de la recerca? D'aquesta manera pretenem mostrar quins són els usos lingüístics d'investigadores i investigadors en el seu context professional quotidià, tant pel que fa a la comunicació formal com informal.

4 Context de recerca (ecosistema lingüístic local oficial)

Aquest estudi se centra en dos casos situats en una universitat pública catalana. A la universitat investigada, la política lingüística està regulada per dos documents. El primer proposa la "distribució funcional de les llengües" per tal de conjuminar el multilingüisme amb la normalització del català al·legant l'existència d'un "compromís" de la institució amb la producció científica en català, i també es compromet amb la promoció de les llengües estrangeres, i en especial de l'anglès, com a llengua franca de la comunitat científica internacional. El segon document esmenta el català, el castellà i l'anglès com a llengües permeses per a la redacció de les tesis doctorals, i de manera menys destacada el francès, a més del que considera "llengües habituals" en els diferents camps de coneixement. Així doncs, tenim dues llengües principals: el català (amb el qual la institució té un compromís) i l'anglès (com a llengua d'internacionalització).

Les situacions comunicatives i els textos esmentats en aquests documents són "textos de recerca", "articles", "publicacions científiques" i la "defensa de la tesi doctoral". Es tracta, doncs, de textos escrits o altament ritualitzats, amb designacions força vagues. No es regulen altres interaccions. Com a agents rellevants en l'ús lingüístic i en la producció de textos, hi trobem només el personal docent i investigador i estudiants de programes de doctorat. En aquesta institució no hi ha normes explícites sobre quina llengua s'ha d'utilitzar amb el personal administratiu, a banda de la preferència que es dona a la llengua catalana a Catalunya, i el dret de totes les ciutadanes i ciutadans a utilitzar qualsevol de les llengües oficials a Catalunya (és a dir, segons la Llei 1/1998, de 7 de gener [DOGC, núm. 2553, 09.01.1988, i BOE, núm. 36, 11.02.1998], de política lingüística).

5 Metodologia de la recerca

La política lingüística ha estat definida de manera variable en la literatura. Podria referir-se a “un cos d’idees, lleis, reglaments, regles i pràctiques destinades a aconseguir el canvi lingüístic planificat en la societat, grup o sistema” [traducció pròpia] (Kaplan i Baldauf, 1997, p. IX) o bé a la combinació d’ideologies lingüístiques i creences, ús lingüístic i gestió lingüística (Spolsky, 2004; 2007). Aquesta darrera conceptualització considera que totes les decisions i pràctiques lingüístiques “fan” la política lingüística (Spolsky, 2004). Tenint present l’ús ampli d’aquesta darrera acepció del concepte en la literatura sobre llengües minoritzades (p. ex., Austin i Sallabank, 2011), serà l’emprada en aquest estudi.

En conseqüència, la política lingüística d’un grup de recerca s’entendrà aquí, seguint Spolsky (2004, 2007), com la que consisteix en pràctiques lingüístiques (patrons habituals d’ús lingüístic), creences sobre la llengua (ús) i gestió o planificació de l’ús de la llengua. I la forma singular del terme (“política lingüística”) s’utilitzarà com a terme col·lectiu que comprèn un conjunt complex d’accions, documents, idees i discursos. Tenint en compte que Spolsky (2004) assenyala que la política lingüística és present en diferents nivells de la vida social, des de grups més reduïts –com ara famílies– fins a comunitats de parla transnacionals, considerem que els grups de recerca són un entorn adequat per a un examen a un nivell micro d’anàlisi, el de les interaccions entre individus, per sota del nivell institucional (meso) i del nivell interinstitucional (macro).

5.1 Els dos casos estudiats

Aquest és un estudi de cas en profunditat resultant de l’observació al llarg d’onze mesos dels usos lingüístics de dos grups de recerca (Grup A i Grup B) establerts a Catalunya, però compostos per membres de diferents nacionalitats. Els criteris per escollir aquests grups de recerca van ser la multiplicitat de nacionalitats dels seus membres, el reconeixement internacional de la seva tasca i la seva accessibilitat –per la seva predisposició. La *multinacionalitat* del grup de recerca es va prendre com un indicatiu d’internacionalització, lligada a activitats típiques d’internacionalització acadèmica com ara la mobilitat d’estudiants i l’adopció de l’anglès per a la comunicació (Altbach i Knight, 2007). L’elecció del grup de recerca com un “cas” es deu a la importància que es dona a aquest constructe en el context sociocultural de la recerca a Catalunya, on investigadores i investigadors estan adscrits gairebé exclusivament a un grup de recerca concret que actua com una unitat de gestió. Atès que l’àrea de recerca d’ambdós grups era el camp de les ciències naturals, en ambdós casos la majoria dels seus membres solien passar la major part del temps de treball en un laboratori, i això en va facilitar l’observació.

Durant la recollida de dades, un grup estava format per 13-16 membres i l’altre per 12-15 membres, de manera variable (a causa de la freqüent rotació dels membres del grup). Les nacionalitats dels membres del Grup A eren: mexicana, índia, xinesa, francesa, grega, xipriota, italiana, espanyola, basca/espanyola i catalana/espanyola, i les del Grup B eren: argentina, índia, búlgara, holandesa, espanyola i catalana/espanyola. Per tant, les llengües primeres dels membres del Grup A eren (especifiquem el nombre de membres entre parèntesi): castellà (2), kannada (1), xinès (2), francès (1), grec (2), italià (1), eusquera (1) i català (6). Les del Grup B eren: castellà (2), tàmil (2), búlgar (1), neerlandès (1) i català (10). Ambdós grups estaven estructurats jeràrquicament, almenys formalment, en tres nivells: estaven liderats per un cap de grup, seguits en autoritat per diversos investigadors o investigadores sèniors –que eren responsables davant el cap de grup–, i alguns dels quals supervisaven els investigadors o les investigadores júnior més directament. A més, entre els membres d’aquest tercer nivell jeràrquic, investigadores i investigadors júnior, semblava haver-hi una jerarquia vinculada al grau de formació (ja fossin investigadors postdoctorals, estudiants de doctorat, estudiants de màster o estudiants de grau). El perfil lingüístic de cada participant en particular s’anirà comentant més endavant, durant l’exposició dels resultats, quan es faci rellevant. Per motius d’ètica i confidencialitat, en aquest article els noms reals de les persones participants han estat substituïts per pseudònims, no s’ha especificat el nom de la institució a la qual pertanyen i no s’ha concretat l’àrea d’estudi de cada grup.

5.2 Recollida i anàlisi de dades

La recollida de dades va seguir tècniques pròpies de l’etnografia, com ara observació directa (amb el suport de notes de camp), entrevistes semiformal i informal, enregistraments d’àudio i vídeo d’interaccions espontànies, fotografies i recollida de documents originals (és a dir, correus electrònics, esborranys de

documents i publicacions). D'aquesta manera es van poder captar pràctiques lingüístiques reals dels participants, enregistrant-ne interaccions espontànies i recopilant textos escrits, a més de les seves ideologies lingüístiques, a través d'entrevistes, com també exemples de gestió lingüística, mitjançant la recopilació de dades etnogràfiques sobre el context dels grups de recerca. Aquesta multiplicitat de tipus de dades, que es van anar triangulant al llarg del mateix procés de recollida, va proporcionar una imatge global i polièdrica del fenomen estudiat. El coneixement etnogràfic va nodrir les entrevistes i la interpretació de les dades que s'exposaran en aquest article. L'anàlisi a nivell micro d'interaccions i textos concrets no és el focus d'aquesta publicació.

La recollida de dades del Grup A va donar lloc a 171 enregistraments d'àudio (d'aproximadament 6.487 minuts de durada total), 51 enregistraments de vídeo (d'aproximadament 1.286 minuts de durada total), 83 fotografies, més de 500 correus electrònics, uns 110 esborranys en paper amb comentaris de revisió de quatre participants diferents, entre altres documents, així com 250 pàgines de notes de camp (d'aproximadament 80 paraules per pàgina). Del Grup B es van obtenir 50 enregistraments d'àudio (d'aproximadament 1.918 minuts de durada total), 13 de vídeo (d'aproximadament 363 minuts de durada total), 30 fotografies i 71 pàgines de notes de camp (d'aproximadament 80 paraules per pàgina). A més, també es va registrar un diari de recerca format per 60 registres. Les dades s'han analitzat mitjançant l'anàlisi de contingut (Guest et al., 2012; Schreier, 2012) i l'anàlisi crítica del discurs (Wodak i Meyer, 2009). Sense pretendre la representativitat de les dades ni la generalització d'aquestes per a una població concreta, el que oferirem a continuació és una explicació dels esdeveniments observats basada en el supòsit que es podrien establir punts en comú entre els grups de recerca (els "casos") observats en aquest estudi i altres casos similars.

6 Resultats: com responen els dos grups de recerca estudiats a la internacionalització de la universitat i de la recerca

L'observació i l'anàlisi de dades han evidenciat punts en comú i diferències entre els dos grups estudiats. En un context en què manquen directrius explícites per part de la institució sobre com s'ha de gestionar i dur a terme exactament la política lingüística dins del si del grup de recerca, els grups estudiats han hagut d'adoptar solucions improvisades *ad hoc*. En ambdós casos hem vist com la política lingüística del grup de recerca es veu fortament marcada per les decisions del cap de grup (l'investigador principal), i, per tant, pel seu repertori lingüístic, per les seves ideologies lingüístiques i per les seves experiències anteriors pel que fa a la llengua (a més de per algun altre factor que tractarem més endavant). Al seu torn, la resta de membres del grup reaccionen a la gestió lingüística del cap de grup, bé acceptant-la o resistint-s'hi, mitjançant les seves pràctiques lingüístiques diàries. D'acord amb això, es dibuixen solucions diferents en cada grup per afrontar la internacionalització de la seva pràctica professional.

En el Grup A hem vist com la ideologia de l'investigador principal (amb el grec com a llengua primera, altament competent en anglès i sense competència en català ni en castellà) és favorable a l'ús de l'anglès en tots els àmbits i moments. Considera el català un problema i una pèrdua de temps, ja que no contribueix al rendiment (en publicacions d'impacte internacional, per exemple) del grup. En el següent extracte veiem com Frank, el cap del Grup A, descriu el moment en què va decidir que tothom havia d'escriure-ho tot en anglès, sobre la base de les seves experiències passades.

Extracte 1

Investigadora: You were saying that actually it's the language that brings a special kind of thinking with it, right? *Deies que en realitat és la llengua el que aporta un tipus de pensament especial, oi?*

Frank: No, it's the reverse. [...] It's the thinking that is modified if people use their own language to interpret things. [...] But if I give a scientific problem to an Indian... [...] I'm just using... I would say somebody from any country [...], and I ask him to make an interpretation in English, or in their own language, I'm going to get two different stories. [...] And I don't want to mess around with this. [...] Because it causes chaos... [...] And I said: okay, everybody does it in English. And that way I solved my problem. [...] *No, és al revés. [...] És el pensament que es modifica si la gent utilitza la seva pròpia llengua per interpretar coses. [...] Però si li dono un problema científic a un indi... [...] Només estic dient... Diria algú de qualsevol país [...], i li demano que faci una interpretació en anglès, o en la seva*

pròpia llengua, obtindrè dues històries diferents. [...] I no vull embolicar-me amb això. [...] Perquè provoca caos... [...] I vaig dir: d'acord, tothom ho fa en anglès. I així vaig resoldre el meu problema.

Investigadora: Because you have experienced this. *Perquè ho has viscut.*

Frank: Yes. I've experienced this numerous times. With many different nationalities. And I can tell you, I haven't seen an exception yet. *Sí. Ho he viscut moltes vegades. Amb moltes nacionalitats diferents. I us puc dir que encara no he vist cap excepció.*

A més de la directriu explícita del cap de grup d'emprar l'anglès, el seu propi perfil lingüístic (ja que no parla ni entén el català ni el castellà) obliga que els membres del grup triïn l'anglès per a totes les interaccions en què ell intervé. No obstant, la política lingüística esdevé ambigua per a aquelles interaccions en què l'investigador principal no intervé: la norma no és tan clara en aquests casos. Això genera algunes tensions entre els membres del grup, perquè tenen un accés desigual a aquestes intervencions segons el seu repertori lingüístic individual: les interaccions entre membres catalanòfons del grup no permeten l'accés a membres internacionals o castellanoparlants; les interaccions en castellà, a la majoria de membres internacionals; les interaccions en xinès, a cap membre no xinès, etc. En el següent extracte, Lurdes (estudiant de grau castellanoparlant), que està tutoritzada per Carol (doctoranda catalanoparlant), fa referència a aquestes tensions narrat com Navil (doctorand que té el kannada com a llengua primera) demanava sovint l'ús de l'anglès al laboratori.

Extracte 2

Lurdes: Y es curioso también lo de los conflictos y así; que hay un poco... O sea, no conflicto... [...] Más de convivencia, yo creo. [...] Navil siempre dice: "Habla en inglés". Pues eso, porque si no él no se entera. [...] No creo que a él le siente bien, ¿sabes?, decir..., tener que decir eso, ¿no?

Davant d'aquesta situació, Lurdes mostra simpatia cap a Navil, ja que ella mateixa ha experimentat la incomoditat de sentir el català al seu entorn laboral i no entendre'l, com explica al següent extracte.

Extracte 3

Lurdes: Claro, y a ver, por ejemplo, al principio... Respecto al principio, ahora entiendo más el catalán. Pues ya. Al principio también molesta un poco, ¿sabes?

Investigadora: Ah, claro, te sentías como excluida, quizá...

Lurdes: Igual un poco, ¿sabes?, porque no lo entiendes. Y..., no..., no vas a estar todo el rato diciendo: "Oye, no lo entiendo", ¿sabes? Porque para ellos es tan normal. Bueno, para vosotros.

Al Grup A hem pogut observar com la negació del català en les normes del grup imposada pel cap de grup reforça la ideologia de la llengua nacional per part dels membres internacionals del grup. Segons aquesta, les investigadores i els investigadors internacionals valoren més i mostren preferència per aprendre castellà que no pas català pel fet de ser la llengua oficial de l'estat-nació espanyol i pel seu potencial, percebut en una possible mobilitat posterior a un país hispanoamericà. Veiem això a les reflexions de Mara (membre grega) a l'extracte de sota.

Extracte 4

Mara: Καταλανικά δεν έκανα από πρωτοβουλία μου. [...] Μετά όλοι θέλανε Ισπανικά. Κανείς δεν ήθελε Καταλανικά. [...] Και όχι μόνο απ'το δικό μας το εργαστήριο. Από παντού. Επειδή όλοι θέλανε Ισπανικά, μας υποχρέωσαν να κάνουμε πρώτα Καταλανικά. Ήτανε σαν "fused lesson". Το οποίο ήτανε μισό Καταλανικό, μισό Ισπανικό. [...] Ήθελα να μάθω Ισπανικά. Τα Καταλανικά πού θα με βοηθήσουνε; Τουλάχιστον Λατινική Αμερική, ή ακόμη στην Αμερική, μπορείς να τα χρησιμοποιήσεις [τα Ισπανικά].

No vaig aprendre català per iniciativa pròpia. [...] Llavors tothom volia castellà. Ningú no volia català. [...] I no només del nostre laboratori. De tot arreu. Com que tothom volia castellà, ens van obligar a fer català primer. Va ser com una "fused lesson" (llició fusionada). Que era mig català, mig castellà.

[...] Jo volia aprendre castellà. El català, en què m'ajudaria? Almenys, a Llatinoamèrica, o fins i tot a Amèrica, pots utilitzar-lo [el castellà].

Observem al Grup A el predomini d'una visió utilitària de la llengua, especialment entre els membres sèniors. Aquesta visió la veiem reflectida en les paraules de Cecília (membre catalanoparlant), que feia funcions de segona cap de grup.

Extracte 5

Cecília: A mi això no em serveix de res. [...] Perquè la forma de parlar no em porta cap cèntim, a mi. No em porta res. A mi em porta el que penso i el que escric. I el que penso i el que escric ho he de fer en anglès. Llavors, a mi el català el que em porta és un problema. [...] Una vegada vam intentar organitzar aquí un curs de català, per a ells, i em van dir que no calia. Que això era una pèrdua de temps.

La perspectiva de Cecília posiciona l'anglès com a única llengua rendible. L'anglès es percep com un recurs necessari per publicar la seva recerca, cosa que al seu torn és un capital primordial en la pràctica científica. Notem, d'aquesta manera, com la visió pràctica i enfocada als resultats i a la rendibilitat dels membres més experimentats del grup s'imposa al Grup A per marcar la seva política lingüística monolingüe en anglès, a pesar que s'hi donen també pràctiques multilingües lluny dels ulls del cap de grup i en situacions comunicatives més aviat informals.

En contrast amb la del Grup A, al Grup B hi observem una política lingüística laxa i no gestionada explícitament. L'investigador principal (amb el català com a llengua primera i competent en castellà i anglès) no hi va establir una norma explícita, més enllà de la preferència per parlar anglès en les interaccions en què intervenen membres internacionals no castellanoparlants. Aquesta gestió laxa es veu reflectida en les següents paraules de Pere, el cap de grup. Les seves darreres paraules –“em sembla”– evidencien la seva gestió lingüística no estricta.

Extracte 6

Investigadora 1: Perquè ells, al dia a dia, clar, pràctica d'anglès... Bàsicament, quan llegeixen “papers” (*articles*) és quan l'utilitzen, l'anglès.

Pere: Sí. A no ser que hi hagi algú pel laboratori...

Investigadora 1: Exacte... Després, potser per parlar amb el Yamir [membre indi], o amb la Tira [membre índia]...

Pere: Sí.

[...]

Investigadora 1: I en els seminaris, quan hi havia la Jetta [membre neerlandesa].

Pere: Correcte.

Investigadora 1: A partir d'aquí, l'anglès a diari tampoc no...

Pere: No.

Investigadora 1: No l'utilitzen.

Pere: No.

[...]

Investigadora 2: Perquè quan fan “reports” (*informes*) i així, això ho fan en la seva llengua. A la llibreta, del laboratori, o així...

Pere: En la seva llengua.

[...]

Investigadora 2: Però els indis ho fan en anglès.

Pere: En anglès. Bé, em sembla.

A pesar de la tendència o la norma no explícita d'adoptar l'anglès en les situacions comunicatives en què hi ha presents membres internacionals, aquesta norma no era tampoc rígida i es transgredia sovint en les pràctiques diàries del Grup B. El mateix cap de grup emprava el català per dirigir-se a membres catalanoparlants (el nombre dels quals era força més elevat que el de qualsevol altre grup lingüístic), i el castellà amb membres castellanoparlants, també en presència de membres internacionals que no entenien aquestes llengües. Veiem aquesta tendència descrita per Pere, el cap de grup, a l'extracte següent.

Extracte 6

Pere: ...al nostre grup de vegades comencem i després ens n'anem... Ens n'anem al català, ens n'anem al castellà, i diem: "Txé, tornem-hi!"

Com narra Pere, aquesta mateixa pràctica de canvi de llengua era adoptada per altres membres del grup i afavorida pel nombre majoritari de catalanoparlants dins del grup. Només en les interaccions internacionals, és a dir, aquelles pràctiques lingüístiques que transcendien el grup de recerca (p. ex., per llegir i redactar articles científics, en conferències internacionals, etc.), s'imposava l'anglès de manera incontestable. La conseqüència d'aquesta gestió lingüística era l'ús freqüent del català en el si del grup, l'alternança de codi freqüent (català-castellà-anglès) en moltes interaccions locals i una diglòssia (Ferguson, 1959) *de facto* (resta de llengües-anglès) per diferenciar les interaccions locals de les internacionals.

El predomini del català en les interaccions informals del grup va generar que alguns membres internacionals valoressin aquesta llengua i hi mostressin actituds favorables, que en alguns casos van dur a aprendre'l: Dana (membre búlgara) i Lola (membre argentina) havien adquirit una competència passiva en català, i la darrera també el parlava i l'escrivia una mica. Els membres indis del grup, Tira i Yamir, van expressar aquestes actituds favorables cap al català i van manifestar el seu penediment per no haver-lo après des del principi de la seva estada (vegeu l'extracte 7).

Extracte 7

Investigadora: So, what piece of advice would you give to someone who has just arrived in [city] and in the lab, like, for instance..., like you? I don't know, to make things easier, or... *Aleshores, quin consell donaríeu a algú que acaba d'arribar a [ciutat] i al laboratori, com, per exemple..., com vosaltres? No ho sé, per facilitar les coses, o...*

Yamir: Better to go for some courses. Language course. *Millor anar a alguns cursos. A un curs d'idiomes.*

Investigadora: Language course? Do you think it's important? *A un curs d'idiomes? Creieu que és important?*

Yamir: It's important. [...] And I think they can enjoy a lot more. [...] Yeah. I enjoyed a lot here. But if I would have known the language, I would have enjoyed more than this. *És important. [...] I crec que poden gaudir molt més. [...] Sí. Jo he gaudit molt aquí. Però si hagués conegut la llengua, hauria gaudit més.*

[...]

Tira: Yeah, because by the beginning I didn't know that this is that much important, to have a language for the communication. But the time I was, like I came to lab, and going home, I didn't interact much with the people. But if I learnt the language before, no? It would be more useful for me. [...] Sometimes also when they... When we have a meeting, they use to discuss in the Catalan. Or if it is very serious. It comes automatically. And it's common for everyone. *Sí, perquè al principi no sabia que això era*

tan important, tenir una llengua per a la comunicació. Però quan vaig venir al laboratori i tornava a casa, no interactuava gaire amb la gent. Però si hagués après la llengua abans, no? Em seria més útil. [...] De vegades també quan ells... Quan tenim una reunió, acostumen a parlar en català. O si és molt important. Ve automàticament. I és comú per a tothom.

[...]

Investigadora: ...and so, first piece of advice: take a language course. In Catalan? Or Spanish? ...i, per tant, primer consell: fer un curs d'idiomes. De català? O castellà?

Yamir: Catalan is more important. *El català és més important.*

Veiem d'aquesta manera com, en el cas del Grup B, la gestió lingüística laxa del cap de grup i el predomini del grup lingüístic catalanoparlant ha generat un predomini del català en el context local que impacta positivament en les actituds cap al català de les investigadores i els investigadors internacionals. Aquest es podria considerar un exemple *ad hoc* de "multilingüisme autocentrat" (Castelló, 2014), en què podem pensar que el català ocupa una posició més o menys segura i predominant, al costat d'altres llengües. No obstant, aquestes actituds positives no s'han convertit en tots els casos en un aprenentatge de la llengua per part d'aquests membres internacionals.

Si comparem la complexitat de la política lingüística dels grups de recerca estudiats (en línia amb la descrita per Melo-Pfeifer, 2020, Mondada, 2005, i Vila et al., 2012) amb la regulació oficial dels documents normatius de la institució on treballen, ens adonem que hi ha molts aspectes que queden sense regular. Pel que hem pogut observar, en recerca la llengua s'empra en moltes més de les tres situacions comunicatives esmentades als documents normatius (articles científics, tesi doctoral i defensa de la tesi doctoral), com ara reunions de grup, reunions de departament, correspondència digital, converses al laboratori, converses no laborals, interaccions amb personal d'administració i serveis, amb proveïdors, amb membres d'altres grups, entre d'altres. L'ús de les tres llengües principals esmentades (català, castellà i anglès) és molt més complex i dinàmic del que es reflecteix als documents, i poden ser emprades de manera diferent del que dicta la normativa, especialment en aquelles situacions no regulades per la institució. Així mateix, altres identitats i rols diferents dels citats als documents oficials poden ser rellevants per a les pràctiques lingüístiques quotidianes, més enllà dels dos tipus d'agents mencionats en aquestes normes (personal docent i investigador i estudiants de doctorat): la jerarquia dels membres del grup, el seu rol com a intermediaris lingüístics, la seva identitat com a locals o internacionals, la seva funció com a correctors de llengua, etc. Pel que hem observat, en un context desproveït de regulació institucional, on els individus han de prendre decisions pel seu compte, sorgeixen molts factors que poden influir en les pràctiques lingüístiques: el perfil lingüístic dels interlocutors, el seu rol, les seves ideologies lingüístiques, el lloc de la interacció, el registre (formal o informal), la modalitat (escrita, oral), etc. Els responsables haurien de tenir en compte aquests factors per tal de generar documents de política lingüística universitària ajustats a la realitat de les pràctiques d'investigadores i investigadors.

7 Estratègies comunicatives i oportunitats per al català en la recerca internacional d'excel·lència

El grup de recerca sembla ocupar un espai indeterminat entre el context local i l'internacional, i es veu obligat a adoptar estratègies adaptades a un o altre context. A més, la majoria de les seves pràctiques lingüístiques són ignorades per les normatives (els documents de política lingüística) de les universitats i del govern referents a l'educació superior. Aquesta situació de manca de directrius genera que s'adoptin necessàriament estratègies improvisades, *ad hoc*, per gestionar el capital lingüístic (vegeu Bourdieu, 1977) del grup i la seva comunicació, tant interna com externa. La política lingüística del grup de recerca és, per tant, sovint no explícita, lligada a les normes provinents del cap o la cap de grup, a les pràctiques més o menys espontànies dels membres del grup, en ambdós casos influïdes per les seves creences i ideologies lingüístiques personals. L'ús del català depèn, doncs, en gran mesura de creences i actituds individuals de les investigadores i els investigadors.

En els dos grups estudiats veiem diferències en l'impacte de la presència d'investigadores i investigadors internacionals en l'ecosistema lingüístic local. La nostra recerca suggereix que un factor important és la composició lingüística del grup de recerca (com ha estat advertit també per Bretxa et al., 2016) i de cada

interacció que es doni en el si del grup, segons la qual, com més presència hi hagi de parlants de català, més probabilitats hi ha que aquesta llengua ocupi i/o es mantingui en espais locals, fins i tot amb presència d'investigadores i investigadors internacionals. I la conseqüència d'això és que augmenten la consciència lingüística i la rellevància percebuda d'aquesta llengua pels membres internacionals del grup. Un pes important el té també el perfil lingüístic del cap o la cap de grup, així com les seves ideologies lingüístiques. Cal remarcar, en aquest sentit, que la importància d'aquests factors ve marcada també per la manca de requisits lingüístics a les universitats públiques catalanes per als caps de grup i per a investigadores i investigadors d'altres nivells jeràrquics, que no tenen obligació de conèixer el català.

Més enllà de la mateixa composició lingüística del grup de recerca, hi ha dues normes que s'imposen quan es concep el grup de recerca com un actor en el marc de la ciència global, al context internacional: l'ús de l'anglès en les produccions científiques dirigides fora del grup (tal com apunten Vila et al., 2012) i la contractació dels serveis lingüístics d'una persona nativa en anglès per supervisar aquestes produccions. Això implica necessàriament desavantatges per a les investigadores i els investigadors que no tenen l'anglès com a primera llengua (vegeu Flowerdew, 2019), ja que hauran de fer una inversió (vegeu Flubacher et al., 2018, sobre la inversió lingüística, "language investment") per adoptar aquesta llengua (ja sigui per millorar la seva competència, per usar-la, per entendre-la, etc.), i també implica que una part de l'economia del grup de recerca s'ha de dedicar a despeses relacionades amb l'anglès (supervisions i correccions, cursos, etc.). En aquest sentit, observem com la internacionalització del grup de recerca és sinònim de la seva *anglicització* (vegeu Lanvers i Hultgren, 2018, sobre el terme *Englishization*). Ferguson (2007, p. 7) ens adverteix sobre el risc d'"una diglòssia global incipient" en referència a l'ús predominant de l'anglès per a la comunicació científica. El mateix terme ha estat utilitzat per altres autores i autors (p. ex., Calaresu, 2011; Gunnarsson, 2001; Ljosland, 2007) amb relació als diferents rols i el prestigi de l'anglès i d'altres llengües en diferents contextos europeus.

No obstant, l'anglès no només és la norma en la comunicació externa, sinó que penetra en alguns espais i rols locals, fet que genera una pèrdua d'àmbits ("domain loss") (vegeu Haberland, 2005), com en interaccions entre membres del grup quan hi ha un membre internacional no catalanòfon. Sense pretendre establir una norma, però observant una tendència, podríem estimar que com més membres no catalanòfons hi hagi, com més alta sigui la seva posició jeràrquica al grup i com més actiu estigui el grup en una comunicació internacional, més presència tindrà l'anglès, no només en la comunicació externa, sinó també en interaccions locals.

També la inversió lingüística individual (la decisió d'aprendre i parlar certes llengües i no unes altres) es veu marcada per aquest marc de referència (local, nacional o internacional) que prengui la investigadora o l'investigador. La persona que tingui prospectiva de mobilitat internacional adoptarà una estratègia de *capitalització de l'aprenentatge de llengües*, segons la qual prioritzarà l'aprenentatge de llengües "grans" en el panorama mundial: l'anglès com a prioritat i el castellà com a opció important, tenint en compte el marc estatal d'un grup de recerca situat a Catalunya (percebuda com una regió de l'Estat espanyol).

8 Conclusions: la sostenibilitat del català (i de les llengües minoritzades) en el context d'internacionalització de la universitat

Seguint els discursos oficials de les autoritats, ens trobem un espai de recerca dividit: un espai local (del laboratori, del grup de recerca, de la universitat), un espai nacional, un espai europeu (EER) i un espai mundial, cadascun amb normes (ja siguin explícites o implícites) pròpies. En aquest sentit, cada espai pot requerir estratègies lingüístiques diferents o similars. Els actors implicats es veuen obligats a interpretar les normes i a establir l'estratègia més eficaç (en el sentit d'aconseguir els seus objectius) i eficient (en el sentit d'invertir els mínims recursos possibles) per habitar cadascun dels espais. No hi ha, doncs, una solució única per a tots els grups de recerca ni per a tots els espais. En la nostra investigació hem vist com s'ha produït una coincidència casual entre la política lingüística del Grup B i la política marcada per la Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya, que reclama una universitat catalana internacional on la "llengua" "de Catalunya" (és a dir, el català) hi sigui present. No obstant, aquesta coincidència no es dona al Grup A, on el català és només present en pràctiques informals i aïllades, sovint per tractar temes no científics (com passa amb l'ús informal del basc en la majoria de companyies internacionals basques estudiades per Van der Worp et al., 2017).

Tenint en compte les dinàmiques actuals d'internacionalització de la universitat i de la recerca, el futur de les llengües minoritzades sembla estar en perill. Si el marc de referència internacional s'imposa en tots els àmbits científics, la mobilitat internacional d'investigadores i investigadors augmenta i aquests fenòmens van aparellats amb la millora de les competències en anglès per part de l'estudiantat universitari i, en conseqüència, de les futures investigadores i dels futurs investigadors, l'anglès pot esdevenir l'única llengua de la recerca. I només les llengües majoritàries i nacionals (és a dir, el castellà més que el català o l'aranès) poden ser apreses per investigadores i investigadors internacionals per utilitzar-les en la comunicació no científica.

Considerant això, poden resultar positives per a la presència del català en la recerca, no obstant, algunes de les actuacions proposades a Generalitat de Catalunya (2022), com ara "la incentivació de l'ús del català a les tesis doctorals" (p. 38) i "la revisió dels criteris d'acreditació d'AQU Catalunya per incorporar-hi elements de rellevància/impacte de les publicacions científiques en català o associats a activitats desenvolupades en català" (p. 38). No semblen tan eficaces ni decidides les propostes d'algunes estratègies i d'alguns plans d'internacionalització de les universitats públiques catalanes consistents en el fet d'implementar accions d'acollida lingüística (Universitat Pompeu Fabra, 2021) o d'incentivar oportunitats d'exposició al català (en abstracte) (Universitat Politècnica de Barcelona, 2023), ja que són accions opcionals, complementàries a la pràctica professional de recerca, i, per tant, no pròpiament lligades a la competitivitat que mou aquests professionals. En aquest sentit, l'esmentat requisit lingüístic, que ja forma part de la selecció d'altres figures de personal universitari, però que no forma part dels processos de selecció d'investigadores i investigadors, es perfila com una mesura potencialment eficaç. No obstant, caldria veure com aquestes mesures que proposem es podrien fer encaixar amb la competitivitat a una escala internacional de la recerca feta a Catalunya.

9 Referències

- Altbach, Philip G., i Knight, Jane. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*, 11(3-4), 290-305. <https://doi.org/10.1177/1028315307303542>
- Ammon, Ulrich (ed.). (2001). *The Dominance of English as a language of science: effects on other languages and language communities*. Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110869484>
- Angouri, Jo. (2013). The multilingual reality of the multinational workplace: language policy and language use. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34(6), 564-581. <https://doi.org/10.1080/01434632.2013.807273>
- Angouri, Jo, i Miglbauer, Marlene. (2014). "And then we summarise in English for the others": The lived experience of the multilingual workplace. *Multilingua*, 33(1-2), 147-172. <https://doi.org/10.1515/multi-2014-0007>
- Armengol, Lurdes, Cots, Josep Maria, Llorca, Enric, i Mancho-Barés, Guzman. (2013). *Universitats internacionals i plurilingües? Entre les polítiques i les pràctiques a les universitats de Catalunya*. Universitat de Lleida.
- Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP). (2010). [Pla de projecció internacional de les universitats públiques catalanes](#).
- Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP). (2017). [Pla de projecció internacional de les universitats públiques catalanes](#).
- Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP). (s. d.). [Universitats Públiques Catalanes](#).
- Austin, Peter. K., i Sallabank, Julia (ed.). (2011). *The Cambridge handbook of endangered languages*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press. [Richard Nice, trad.] <https://doi.org/10.1017/CBO9780511812507>

- Bretxa, Vanessa, Comajoan, Llorenç, i Vila-Moreno, Francesc Xavier. (2016). Is science really English monoglot? Language practices at a university research park in Barcelona. *Language Problems and Language Planning*, 40(1), 47-68. <https://doi.org/10.1075/lplp.40.1.03bre>
- Calaresu, Emilia. (2011). The declining status of Italian as a language of scientific communication and the issue of diglossia in scientific communities. *International Journal of the Sociology of Language*, 210(210), 93-108. <https://doi.org/10.1515/IJSL.2011.032>
- Castelló, Rafael. (2014). [Multilingüisme autocentrat. Una estratègia que obre portes](#). *Futura*, 29, 10-13.
- Comissió Europea. (2016). [ERA: What, Why, When](#). Comissió Europea.
- Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (CSUC). (2024, gener). [CORA - Portal de la recerca de Catalunya](#).
- Cots, Josep Maria. (2008). International universities in bilingual communities (Catalonia, Basque Country and Wales): A research project. Dins Hartmut Haberland, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager, i Susanne Kjaerbeck (ed.), *Higher education in the global village*. Roskilde University.
- Cots, Josep Maria, Armengol, Lurdes, Doiz, Aintzane, Garrett, Peter, Lasagabaster, David, Llurda, Enric, Mancho Barés, Guzman, i Sierra, Juan María. (2013). Internacionalización y multilingüismo en universidades en contextos bilingües: algunos resultados de un proyecto de investigación. Dins Lurdes Armengol, Josep Maria Cots, Enric Llurda, i Guzman Mancho (ed.), *Universitats internacionals i plurilingües? Entre les polítiques i les pràctiques a les universitats de Catalunya*. Rústica.
- Dubova, Agnese, Laiveniece, Diana, Proveja, Egita, i Egle, Baiba. (2020). National language in science: The case of Latvian. *Journal of Education Culture and Society*, 11(1), 325-342. <https://doi.org/10.15503/jecs2020.1.325.342>
- Englander, Karen. (2009). Transformation of the identities of non-native English-speaking scientists as a consequence of the social construction of revision. *Journal of Language, Identity & Education*, 8(1), 35-53. <https://doi.org/10.1080/15348450802619979>
- Englander, Karen, i Uzuner-Smith, Sedef. (2013). The role of policy in constructing the peripheral scientist in the era of globalization. *Language Policy*, 12(3), 231-250. <https://doi.org/10.1007/s10993-012-9268-1>
- Ferguson, Charles A. (1959). Diglossia. *Word*, 15, 325-40. <https://doi.org/10.1080/00437956.1959.11659702>
- Ferguson, Gibson. (2007). The global spread of English, scientific communication and ESP: Questions of equity, access and domain loss. *Ibérica*, 13, 7-38.
- Flowerdew, John. (2019). The linguistic disadvantage of scholars who write in English as an additional language: Myth or reality. *Language Teaching*, 52(2), 249-260. <https://doi.org/10.1017/S0261444819000041>
- Flubacher, Mi Cha, Duchêne, Alexandre, i Coray, Renata. (2018). *Language investment and employability: the uneven distribution of resources in the public employment service*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-60873-0>
- Gallego-Balsà, Lúdia. (2014). *Language policy and internationalisation: The experience of international students at a Catalan university* [Tesi doctoral no publicada].
- Gallego-Balsà, Lúdia, Cots, Josep Maria, i Garrett, Peter. (2022). Internationalisation of universities and minority languages: Language policy tensions in Catalonia, Wales and the Basque Autonomous Community. Dins Britt Marie Apelgren, Ann-Marie Eriksson, i Susanne Strömberg Jämsvi (ed.), *Language matters in higher education contexts: Policy and practice*. Brill. https://doi.org/10.1163/9789004507920_003
- Generalitat de Catalunya. Departament de Recerca i Universitats. (2022). [Pla d'enfortiment de la llengua catalana en el sistema universitari i de recerca de Catalunya](#).

- Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. (2019). [Informe de política lingüística 2019](#).
- Guest, Greg, MacQueen, Kathleen M., i Namey, Emily E. (2012). *Applied thematic analysis*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483384436>
- Gunnarsson, Britt Louise. (2001). Swedish, English, French or German – the language situation at Swedish universities. Dins Ulrich Ammon (ed.), *The Dominance of English as a language of science: effects on other languages and language communities* (p. 267-315). Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110869484.287>
- Haberland, Hartmut. (2005). [Domains and domain loss](#). Dins Bent Preisler, Anne Fabricius, Hartmut Haberland, Susanne Kjæbeck, i Karen Risager (ed.), *The consequences of mobility* (p. 227-237). Roskilde University, Department of Language and Culture.
- Henriksen, Birgit, Holmen, Anne, i Kling, Joyce. (2018). *English medium instruction in multilingual and multicultural universities: Academics' voices from the Northern European context*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429456077>
- Institut d'Estadística de Catalunya, Idescat. (2023a, 20 de juny). [Ensenyament universitari. Alumnes matriculats. Per sexe i universitats](#).
- Institut d'Estadística de Catalunya, Idescat. (2023b, 11 de juliol). [Ensenyament universitari. Professors. Per categories i universitats](#).
- Kancewicz-Hoffman, Nina, i Pölönen, Janne. (2020). Does excellence have to be in English? Language diversity and internationalisation in SSH research evaluation. Dins Michael Ochsner, Nina Kancewicz-Hoffman, Marek Holowiecki, i Jon Holm (ed.), *Overview of peer review practices in the SSH. ENRESSH Report* (p. 32-41). European Network of Research Evaluation in the Social Sciences and Humanities.
- Kaplan, Robert B., i Baldauf, Richard B. (1997). *Language planning from practice to theory*. Multilingual Matters (vol. 108). <https://doi.org/10.21832/9781800418059>
- Kerklaan, Vincent, Moreira, Gillian, i Boersma, Kees. (2008). The role of language in the internationalisation of higher education: an example from Portugal. *European Journal of Education*, 43(2), 241-255. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2008.00349.x>
- Kulczycki, Emanuel, Guns, Raf, Pölönen, Janne, Engels, Tim C. E., Rozkosz, Ewa A., Zuccala, Alesia A., Bruun, Kasper, Eskola, Olli, Istenic Starcic, Andreja, Petr, Michal, i Sivertsen, Gunnar. (2020). Multilingual publishing in the social sciences and humanities: A seven-country European study. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 71(11), 1371-1385. <https://doi.org/10.1002/asi.24336>
- Lanvers, Ursula, i Hultgren, Anna Kristina. (2018). The Englishization of European education foreword. *European Journal of Language Policy*, 10(1), 1-11. <https://doi.org/10.3828/ejlp.2018.1>
- Ljosland, Ragnhild. (2007). English in Norwegian academia: A step towards diglossia? *World Englishes*, 26(4), 395-410. <https://doi.org/10.1111/j.1467-971X.2007.00519.x>
- López-Navarro, Irene, Moreno, Ana I., Quintanilla, Miguel Ángel, i Rey-Rocha, Jesús. (2015). Why do I publish research articles in English instead of my own language? Differences in Spanish researchers' motivations across scientific domains. *Scientometrics*, 103(3), 939-976. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1570-1>
- Massaguer-Comes, Marina, Flors-Mas, Avel·lí, i Vila, Francesc Xavier. (2021). *Informe sobre la publicació de la recerca en català*. Xarxa Vives d'Universitats.
- Medgyes, Peter, i Kaplan, Robert B. (1992). Discourse in a foreign language: the example of Hungarian scholars. *International Journal of the Sociology of Language*, 98(1), 67-100. <https://doi.org/10.1515/ijsl.1992.98.67>

- Melo-Pfeifer, Sílvia. (2020). Is it just "black" or "white"? Multilingual collaborative research seen through the practices of an international research team. *European Journal of Higher Education*, 10(3), 308-324. <https://doi.org/10.1080/21568235.2020.1777447>
- Mondada, Lorenza. (2005). *Chercheurs en interaction: comment émergent les savoirs*. Presses Polytechniques et Universitaires Romandes.
- Mortensen, Janus. (2014). Language policy from below: Language choice in student project groups in a multilingual university setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 35(4), 425-442. <https://doi.org/10.1080/01434632.2013.874438>
- Ochsner, Michael, Kancewicz-Hoffman, Nina, Holowiecki, Marek, i Holm, Jon (ed.). (2020). *Overview of peer review practices in the SSH: ENRESSH Report*. <https://doi.org/10.6084/M9.FIGSHARE.12032589>
- Pons Parera, Eva. (2015). The position of Catalan in higher education in Catalonia. Dins Francesc Xavier Vila i Vanessa Bretxa (ed.), *Language Policy in Higher Education* (p. 153-180). <https://doi.org/10.21832/9781783092765-009>
- Reichert, Sybille. (2009). *Institutional diversity in European HE tensions and challenges for policy makers and institutional leaders*. European University Association.
- Schreier, Margrit. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781529682571>
- Soler, Josep, i Gallego-Balsà, Lúdia. (2019). *The sociolinguistics of higher education: language policy and internationalization in Catalonia*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-16677-9>
- Spolsky, Bernard. (2004). *Language policy* (vol. 46). Cambridge University Press.
- Spolsky, Bernard. (2007). Towards a theory of language policy. *Working Papers in Educational Linguistics (WPEL)*, 22(1), 1.
- Tardy, Christine M. (2004). The role of English in scientific communication: lingua franca or Tyrannosaurus rex? *Journal of English for Academic Purposes*, 3(3), 247-269. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2003.10.001>
- Trenchs-Parera, Mireia. (2019). Higher education language policies at the crossroads of glocal challenges: Rethinking multilingualism, internationalization and public service in Catalonia. Dins Laura Marqués Pascual, i Antonio Cortijo Ocaña (ed.), *Second and Third Language Acquisition in Catalan-Speaking Regions* (p. 15-44). Juan de la Cuesta.
- Universitat Autònoma de Barcelona. (2016). [Pla de llengües de la UAB 2016-2020](#).
- Universitat de Barcelona. (2003). [Estatut de la Universitat de Barcelona](#).
- Universitat de Barcelona. (2022). [Pla de llengües de la Universitat de Barcelona. Normatives i documents](#).
- Universitat de Girona. (2022). [Pla de llengües](#).
- Universitat de Lleida. (2003). [Estatuts de la Universitat de Lleida](#).
- Universitat de Lleida. (2013). [Pla Operatiu per al Multilingüisme a la UdL](#).
- Universitat Oberta de Catalunya. (s. d.). [Marc lingüístic de la UOC](#).
- Universitat Politècnica de Catalunya. (2022). [Pla de llengües](#).
- Universitat Pompeu Fabra. (2021). [L'estratègia d'internacionalització de la Universitat Pompeu Fabra: propostes per a un model propi](#).
- Universitat Rovira i Virgili. (2023). [Pla de política lingüística de la URV 2023-2026](#).

- Van der Worp, Karin, Cenoz, Jason, i Gorter, Durk. (2017). From bilingualism to multilingualism in the workplace: the case of the Basque Autonomous Community. *Language Policy*, 16, 407-432. <https://doi.org/10.1007/s10993-016-9412-4>
- Vila, Francesc Xavier, Bretxa, Vanessa, i Comajoan, Llorenç. (2012). Llengües i globalització en el món de la recerca: els coneixements i els usos lingüístics al Parc científic de Barcelona. *Caplletra*, 52, 35-64.
- Wodak, Ruth, i Meyer, Michael. (2009). Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology. Dins Ruth Wodak i Michael Meyer (ed.), *Methods for Critical Discourse Analysis* (p. 1-33). Sage.
- Wood, Alistair. (2001). International scientific English: The language of research scientists around the world. Dins John Flowerdew i Matthew Peacock (ed.), *Research perspectives on English for academic purposes* (p. 71-83). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524766.008>
- Xarxa Vives d'Universitats. (2019). [Pla de política lingüística](#).